

IX Jornada de presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central

Museu del Ter
Manlleu

Dissabte 14 de novembre
a les 9.30 h

Observatori del Patrimoni
Etnològic i Inmaterial

Cultura Viva 2020

La recerca etnològica a Catalunya

IX Jornada de presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central

PROGRAMA

9.30 h Benvinguda i presentació de la jornada

9.45 h **Glòria Ballús**. *Manuel Jovés i Torras (*1886; †1927).
De director de l'Orfeó Manresà a compositor de tangos.*

10.10 h **Glòria Fluvià i Jordi Ballús**. *70 anys de Ràdio Roda.*

10.35 h **Joan Arimany**. *Revista de relíquies cristianes a Catalunya
"Reliquiae Sanctorum In Catalonia"*

PAUSA-CAFÈ

11.30 h **Santi Ponce, José Antonio Corral, Jacint Torrents
i María del Agua Cortés**. *Aproximació a les
festes del segar i el batre a Osona.*

11.55 h **Laia Miralpeix i Maria Godayol**. *La Setmana Santa
a Taradell.*

12.20 h **Gerard Verdaguer**. *Les beceroles del futbol a Borgonyà.*

12.45 h **Judit Caballeria**. *Manlleu, ciutat de teatre.*

13.10h **Jordi Grané**. *Desvetllem la memòria de la pàgina
de facebook Som de Manlleu.*

Museu del Ter
Manlleu

Dissabte 14 de novembre
a les 9.30 h

ipeec
Inventari del Patrimoni
Etnològic de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

MUSEU
DEL TER

SUMARI

Benvinguda a càrrec de Roger Costa (Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural)

*Manuel Jovés i Torras (*1886; †1927). De director de l'Orfeó Manresà a compositor de tangos.*

Glòria Ballús

7

70 anys de Ràdio Roda.

Glòria Fluvià i Jordi Ballús

11

Revista digital sobre relíquies de sants: Reliquiae Sanctorum in Catalonia

Joan Arimany

14

La Setmana Santa a Taradell.

Laia Miralpeix i Maria Godayol

17

Les beceroles del futbol a Borgonyà.

Gerard Verdaguer

20

Manlleu, ciutat de teatre

Judit Caballeria

26

Desvetllem la memòria de la pàgina de facebook Som de Manlleu.

Jordi Grané

29

Manuel Jovés Torras (1886; †1927). De director de l'Orfeó Manresà a compositor de tangos¹

Glòria Ballús Casólviva. Doctora en Musicologia. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4666-5724>

Manuel Jovés Torras va néixer a Manresa, el 7 de març de 1886, i va morir a Buenos Aires (Argentina), el 26 d'agost de 1927, als 41 anys.

Fou pianista, violinista, compositor, director, folklorista i bon coneixedor del cant gregorià per la bona formació que adquirí a l'Escolania de Montserrat, amb el mestre de capella el P. Juan Bautista "Manuel" Guzmán i Martínez (*1846; †1909).

Col·laborà amb la Societat Coral La Unió d'El Pont de Vilomara, que dirigia Josep Serra Sallent, escrivint composicions a tres veus d'homes (principalment *Caramelles*) (1908), i acompanyant-los al piano en diversos concerts.

En el 1908, deixà l'Orfeó Manresà per un problema amb la Junta Directiva sobre les seves actuacions pianístiques fora de l'orfeó), i marxà a l'Argentina, on exercí de mestre de cant de les companyies de Lola Membrives, de La Goya i de Raquel Meller.

A més de fer classes particulars de cant, actuava com a violinista a l'orquestra clàssica del cafè Colón, va dirigir l'orquestra de revistes musicals, sainets i sarsueles dels teatres Coliseo, El Florida i Royal, entre altres, i va ser director d'espectacles de la companyia de revistes del Teatro Nacional i del teatre Cervantes.

¹ Aquest article forma part d'un treball més extens que va obtenir el Premi Antoni Esteve per a estudis sobre la Catalunya Central, dins els Premis Lacetània de les Arts i la Cultura, l'any 2019 (inèdit).

En aquesta pàgina i la següent: Programa del concert de l'Orfeó Manresà (19.03.1908)

Etapa a l'Orfeó Manresà

Manuel Jovés va substituir a Estanislau Casas Sanmartí —director-fundador de l'Orfeó Manresà (1901-1905)—, que morí als 22 anys (29.10.1905).

Jovés, que ja freqüentava l'orfeó, fou nomenat director exercint des del 28 de gener de 1906 al 5 d'agost de 1908. Malgrat el poc temps —uns dos anys i mig—, el seu pas per l'Orfeó Manresà deixà una bona empremta en el repertori. A més, també dirigia la Capella de Sant Jordi, grup coral més reduït amb cantaires de l'orfeó, per interpretar principalment cançons religioses, a l'església.

De les seves activitats, destaco la visita de l'Orfeó al Santuari de la Mare de Déu de Montserrat (25.05.1907), a on estrenaren una *Salve Regina*, a 6 veus, dedicada a la Moreneta, que va escriure expressament per aquella visita.

Jovés començava sempre els concerts amb el *Cant de l'Orfeó*, himne dedicat a l'Orfeó Manresà pel seu fundador Estanislau Casas; i en el repertori va anar introduint obres d'autors catalans i europeus, sense oblidar la música religiosa, i les composicions que va escriure per a l'orfeó.

Cal remarcar que també interpretaven obres de Joaquim Pecanins —que seria el seu successor—, com *A la porta del fossar* i *La-re-ma-mi-fa-sol* i *El mestre* (estrenades el 1906), repetint també les que ja s'interpretaven, com *Fum, fum, fum* i *La Rosa del Folló*, que havia estrenat el director Casas, en el concert de la Festa Major de Manresa (31.08.1905).

Sensible a les novetats, també va introduir obres d'Eularia Lambert: *L'aplicació*, *El mestre* i *Els Jocs* (1906) —secció de nois—; i per la secció de senyoretetes *Cançó de juliol*, de Carne Karr (1907).

Programa

PRIMERA PART

Per les tres seccions.

<i>Cant del Orfeó.</i>	CASAS.
<i>Montanyes del Canigó.</i>	MAS Y S.
<i>Fum, Fum, Fum.</i>	PUJOL.
<i>Lohengrin</i> (Marxa nupcial).	WAGNER.

SEGONA PART

Per la secció d'homes.

<i>Cansó de noys.</i>	GRIEG.
<i>Plany</i> (1. ^a audició).	MORERA.

Per les tres seccions.

<i>Cansó de Nadal.</i>	ROMEU.
<i>Salve.</i>	JOVÉS.
<i>La Vrèma</i> (1. ^a audició).	LASSUS.

TERCERA PART

Per la secció de senyoretetes.

<i>Cansó de Juliol.</i>	C. KARR.
-----------------------------------	----------

Per la secció de noys.

<i>El Cirerer.</i>	LLONGUERAS.
<i>La Aplicació</i> (estrèna).	JOVÉS.

Per les tres seccions.

<i>L' Albat.</i>	B. DE PALAU.
<i>La Mort de la Nuvia</i> (1. ^a audició)	LAMBERT.
<i>Brindis.</i>	MOZART.
<i>Els Segadors.</i>	MILLÈT.

Folklorista

També fou recol·lector de cançons que publicà el *Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages: La filla del Pelegrí*², cantada per Joan Ribas Grau i *La filla del rey*³, cantada per Joan Ribas, és una variant de la cançó “Testament de n’Amèlia”.

Compositor

La seva faceta més representativa fou la composició. A més de la *Salve Regina*, va escriure obres per a la Capella de Sant Jordi: *Ave Maris Stella* (duo de tiples i cor amb acompanyament d’harmonium, violí i contrabaix); *Tota pulcra es Maria* (solo de tenor i cor amb acompanyament d’harmonium, violí i contrabaix); i la dedicada “Als dignes coristes de l’Orfeó Manresà” *Oh Patria*, cançó a sis veus, amb text de Francesc Matheu (1906). I les sardanes per a piano: *El primer amor*, *Toch d’alba*, *Cant de l’amor*, amb text de J. M. Marçet, i *Digui-li que vingui*, amb text de Juan de la Cruz Ferrer.

Però a on va destacar principalment i amb els que va tenir grans èxits foren els tangos.

De l’extensa activitat de compositor destacaria: *Patotero sentimental*; *Pingo mio*; *La más tigrera*; *¡Una más!*; *Loca* amb lletra d’Antonio Martínez Viérgol; *El rey del cabaret*; *Armenonville viejo*; *Celosa*; *Rosa de fuego*; *Pobre milonga*; *Corazón de arrabal*; *Has de volver a mí*; *Pobre percanta*; *Por tu culpa*; *La provincianita*; *La midinette*; *Con los nueve*; *Vení, pebeta*; *El matrero*; *El rabanito*; *Al tango ... ricura*, i *Mi gloria eres tú*, amb lletristes destacats, com Manuel Romero, Ivo Pelay, L. Bayón Herrera, Ernesto Morales i Antonio M. Viérgol.

Carlos Gardel també va enregistrar discos amb obres de Jovés, com *Nubes de humo* i *Buenos Aires* (1923) amb lletra de Manuel Romero.

² Butlletí del CEGB, núm. 19, 01.03.1908.

³ Butlletí del CEGB, núm. 19, 01.03.1908.

També va compondre música escènica de l’anomenat “género chico”, algunes estan editades per la casa Ricordi Americana, de Buenos Aires (1951), ja després de la seva mort

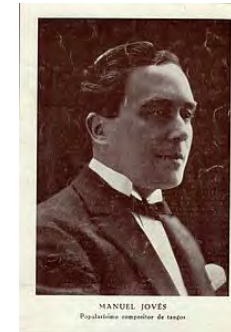

Portada de la partitura del tango *Patotero sentimental*, amb les fotografies del seu autor Manuel Jovés, i del cantant Ignacio Corsini, que el va convertir en un èxit.

A manera de conclusió

Manuel Jovés es un músic manresà que està oblidat, encara que Narcís Matrus, cantaire i cronista de l'orfeó, va explicar molt sumàriament la seva biografia personal i musical en el diari *El Pla de Bages* (10.11.1927) en la commemoració de les Noces d'Argent de l'Orfeó Manresà. Dies després, coneguda la seva mort, el mateix *El Pla de Bages* (16.11.1927) també en va fer una ressenya.

Des de fa uns anys, intento completar la seva trajectòria musical. Crec que ha de sortir de l'oblit, i mereix ser recordat per la gran activitat que va portar a bon terme. Amb la seva formació clàssica, exercí de director d'un orfeó i quan es desplaçà a Buenos Aires, s'integrà plenament en l'esperit de la música argentina, sent un prolífer i exitós compositor principalment de tangos.

Manuel Jovés Torras (*Manresa, 1886; †Buenos Aires, 1927)

70 anys de Ràdio Roda

Glòria Fluvià i Jordi Ballús. Arxiu Memòria Històrica de Roda de Ter.

El dia de la Festa Major, 23 de setembre de 1950, naixia Ràdio Roda, als baixos de la Parròquia, al carrer Pere Almeda.

S'emetia per freqüència normal: Efe 35. I la primera retransmissió oficial fou la Santa Missió i l'ofici de la Festa Major.

Juntament amb Ràdio Balmes de Vic, la Veu de Voltregà i Ràdio Bellmunt, Ràdio Roda fou de les primeres emissores d'Osona.

Des del seu començament Ràdio Roda depenia de la parròquia, concretament d'Acció Catòlica, més endavant es va formar una junta o patronal i Miquel Vilar Blanch fou nomenat director d'emissions. Aquesta junta estava formada pel rector Mn Josep Tordera, l'alcalde Josep Molet Riera, i Josep Martí, Josep Miquel Macaya, Ramon Soler i Jaume Castells i Mn Joan Soler que era l'assessor religiós.

En la part dels locutors hi actuaven Pau Rosanas, Josep Miró, Llorenç Iborra, Josep Rovira, Pepita Prat, Amàlia Vilaplana, Rosa Pinadella, Lúdia Ruano, Anna Domènech i Miquel Vilar Blanch. I el Dr. Agustí Toll que era l'assessor esportiu.

L'horari d'emissió eren els festius i vigílies de festa, però degut a la bona acollida que tingué s'incrementà l'emissió diàriament: de 12 a 14,30h i de 19,30 a 22h. I els diumenges s'ampliava l'horari.

Com que l'impuls de noves emissores anava creixent i cada emissora radiava al seu aire, no es pagaven impostos, ni taxes a la Societat d'Autors, des de Madrid es donaren ordres que s'havien de legalitzar les emissores, es va crear la R.E.M. (Red de Emisoras del Movimiento), cadena d'emissions de tercera o quarta fila que venia dirigida per "La Voz de Madrid".

Emissió concurs infantil. Estudi al carrer Pere Almeda (baixos Parròquia)

Si s'aconseguia entrar a la R.E.M. significava la legalització de l'emissora cosa que era un gran esdeveniment. Fou durant aquest període que degut a aquests entrebancs l'emissora va passar a l'ajuntament i es va municipalitzar.

L'emissora de Ràdio Roda va obtenir l'indicatiu número 53. Moltes emissores de la comarca deixaren de funcionar i aquesta legalització no agradà a moltes d'elles. A la comarca en aquells moments funcionava Ràdio Roda i Ràdio Ausona.

Miquel Vilar Blanch davant el micròfon, als estudis de la plaça Major. Anys 50.

Entre 1952/1953 va arribar una ordre episcopal de Vic en què es comunicava a la Parròquia que deixes d'allotjar l'emissora, es va donar un temps perquè s'intentés buscar un nou local.

Ràdio Roda canviava de local i passava a la Plaça Major, aleshores del Caudillo, número 7, 1er. I El 25 de juliol de 1965 es va emetre la última emissió per motius tècnics ja que des de Madrid es va ordenar emetre per FM (freqüència modulada) i degut al cost econòmic i també a la manca d'oients es va preferir tancar l'emissora.

Ràdio Roda, Efe 53 deixava de sonar...

Nous equipaments Ràdio Roda, any 1994.

El febrer de 1984 després de dinou anys sense emissora, Ràdio Roda obra les ones radiofòniques. Un rodenc Isidre Roca Miralpeix, va impulsar novament la emissora sincronitzada per la FM. Miquel Vilar i Blanch acompanyat per Quico Serra n'agafen la direcció. Els estudis es van obrir al carrer Bac número 11, i va entrar-hi un equip de gent jove i molt motivada.

Al carrer Bac es treballava amb aparells domèstics bastant precaris i amb micròfon a peu dret. L'estructura i la programació estava sota un Consell Directiu. L'emissora estava englobada a l'agrupació d'Emissores Municipals de Catalunya.

Cal destacar d'aquesta època que no s'havia renovat la discografia des de l'any 1965 i es va fer una crida al poble per qui volgués col·laborar en l'aportació de material. La gent va respondre i es va poder recuperar la música dels anys 70.

El 1993 es va formar un equip de gestió format per Ferran Grèvol, Isidre Bonilla, Joan Raya, Jordi Vidal, M Cinta Juanix, Olga Parareda i Ramon Vilar, es van repartir les tasques i després d'un acord del Ple de l'Ajuntament nomenaven a Ramon Vilar director de la ràdio. I per part de l'ajuntament es va fer una inversió d'equips i aparells tècnics.

El 1996 l'ajuntament de Roda va habilitar la zona baixa de Can Planoles per encabir-hi l'emissora juntament amb la revista Roda de Ter i altres entitats.

El 23 de setembre del 1996 amb la presència d'Antoni Basas es va inaugurar els nous locals, aleshores el director era Ramon Vilar.

Al traslladar-se l'emissora a Can Planoles es van ampliar les instal·lacions i es va disposar de dos estudis, un pels directes i un altre per les gravacions. Més tard es va comprar un programa informàtic de gestió de fitxers d'àudio, gràcies a les diverses campanyes publicitàries, que permeté donar més qualitat de so i operativitat i agilitzar la forma d'emissió.

El març de 2004 entra com a directora de Ràdio Roda i de la Revista Roda de Ter Montserrat Verdaguer (que continua en actiu), acompanyada per la part tècnica Guillem Ramisa.

Quan Ràdio Roda va complir els 60 anys es va celebrar l'aniversari amb una nova imatge i pàgina web www.radioroda.cat mitjançant la qual s'escolta en directa la programació de Ràdio Roda i s'ofereix, també, programació a la carta, on es poden descarregar els programes per poder-los escoltar quan es vulgui.

El 10 de gener de 2010 Ràdio Roda entrava a formar part de la xarxa social facebook.

Ràdio Roda s'ha anat adaptant a les noves tecnologies tan a nivell radiofònic, com tècnic i informàtic...

Estudi de gravacions a can Planoles.
Any 1996.

Biografia: De Roda i els rodencs de Jaume Salés Sanjaume. Revista Roda de Ter Festa Major anys 1980, 1984, 2000, 2010.

Fotos: Arxiu Memòria Històrica de Roda de Ter, cedides Ramon Vilar Ruano. Revista RDT.

Revista digital sobre relíquies de sants: *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*

Joan Arimany i Juventeny. <http://www.joanarimanyjuventeny.cat/>

Les relíquies de sants són uns elements físics que han rebut veneració en la religió catòlica i que han esdevingut peces fonamentals dins la devoció popular. Històricament han estat peces cobejades, motiu de robatoris i fins i tot cruentes batalles. La seva possessió comportava un símbol de poder i autoritat en el lloc on estaven situades així com un factor d'atracció de pelegrins i romeus. Es tracta de restes de sants, de persones difuntes, que la fe sorgida del cristianisme considera que ja han guanyat la salvació celestial i que es troben al costat de la divinitat.

La revista digital bimestral *Reliquiae Sanctorum in Catalonia* (Relíquies de sants a Catalunya) neix amb dos objectius bàsic: destacar la devoció que encara hi ha a les relíquies, tot i que apuntant que hi poden haver modificacions a partir de la pandèmia de la Covid-19, i divulgar la riquesa que, històricament, hi ha hagut a Catalunya d'aquestes restes sacres. Des d'aquest plantejament de base, les diferents seccions van, i aniran, desenvolupant els dos aspectes.

La dimensió divulgativa d'aquesta revista digital despassa àmpliament les fronteres territorials. Malgrat que la temàtica és centrada en l'àmbit català, l'interès sobre les relíquies és present arreu d'Europa. Internet i les xarxes socials, afavoreixen aquesta àmplia distribució.

Es dos primers números, de 40 pàgines, indiquen al camí que seguiran les següents edicions: cada dos mesos, uns continguts que es mouen entre el tractament acadèmic dels temes i la divulgació general, una atenció a la diversitat d'aspectes que estan relacionats amb les relíquies, ja sigui per la seva adscripció territorial o per la seva vinculació històrica.

Portada de RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA N. 1

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

N. I
Setembre
Octubre
2020

DOSSIER: EL PERILL DE LA VIGÈNCIA DE LA DEVOCIÓ A LES RELÍQUIES DE SANTS

ENIGMES AMB RELÍQUIES: L'ENIGMÀTICA CONNEXIÓ ENTRE RELÍQUIES DE BESALÚ I OVIEDO

RELIQUIARIS: GIRNA GÒTICA DELS SANTS MÀRTIRS DE VIC

RELÍQUIES AL TERRITORE: EL BAGES

SANTORAL, EFEMÈRIDES I MÉS SECCIONS...

Seccions fixes

- **Dossier.-** Article més o menys extens dedicat a una temàtica concreta sobre les relíquies. En el primer número: “El perill de la vigència de la devoció a les relíquies de sants”; en el segon: “Les relíquies als goigs”
- **Enigmes amb relíquies.-** En aquest àmbit, a vegades les coses no són exactament com semblen i cal investigar. En el primer número: “L’enigmàtica connexió entre les relíquies de Santa Maria de Besalú i la Cambra Santa d’Oviedo”; en el segon: “Relíquies que encara venen de Sardenya”.
- **Relíquia.-** Estudi descriptiu i històric d’un reliquiari determinat. En el primer número: “Urna gòtica dels Sants Màrtirs de Vic”; en el segon: “L’arqueta de sant Fortià de Torelló”.
- **Relíquies al territori.-** Localització i descripció als seus llocs de culte de les principals relíquies en un territori determinat. En el primer número: “El Bages”; en el segon: “La Vall del Ges”.
- **Reportatge.-** Espai per a col·laboracions externes, a partir del segon número: “Corpus sanctus’ a l’illa de Mallorca”.
- **Relíquies són notícia.-** Recull de les novetats que, en referència a les relíquies, es van produint amb freqüència. En el segon número: “Les pintures de Marià Colomer (1791) de la Pietat de Vic s’estan restaurant” i “Nova relíquia de sant Miquel dels Sants”.
- **Relíquies a la cultura popular.-** Més enllà de la religiositat, les relíquies solen fer-se presents en corrandes, llegendes i altres formes d’expressió de la cultura popular laica.

- **Relíquies i festivitats.-** S’hi inclouen les festivitats estretament relacionades amb les relíquies de sants, com la “Festa de les Sagrades Relíquies” el 5 de novembre o les celebracions de les translacions de diverses, com les dues de santa Eulàlia o les de sant Fortià, sant Sever i d’altres.
- **Santoral tradicional.-** Seguint el calendari anual, per als dos mesos de vigència de la revista, les festivitats dels sants o santes amb relíquies a Catalunya.
- **Efemèrides.-** Fets passats remarcables que han tingut lloc en el període en què serà vigent la revista. Aquest és un guió que podrà anar variant segons les informacions i estudis que es publicaran en el futur.

Seccions de “Reportatge” i “Relíquies al territori”, del núm.2

Subscripcions

La subscripció és gratuïta i cal fer-la al següent enllaç web:

<http://www.joanarimanyjuventeny.cat/Subscripció-revista/>

En el senzill formulari es demana el nom i cognoms, el correu electrònic i l'acceptació per rebre la revista mitjançant una casella.

Des de l'aparició del primer número, s'han inscrit més de 170 persones i alguna associació i institució (universitats i bisbats) d'arreu dels Països Catalans, a més d'amistats. També hi ha un subscriptor de França i un d'Alemanya.

Xarxa de xarxes

A més de la revista, pel fet de ser digital i permetre enllaços, s'ha creat una pàgina de Facebook i un compte de Twiiter per a les informacions sobre relíquies entre una revista i una altra, un canal de Youtube per inserir-hi gravacions audiovisuals. La web personal <http://www.joanarimanyjuventeny.cat> serveix per unificar aquestes les xarxes socials i permetre, per exemple, penjar els números anteriors i situar un enllaç a les noves revistes.

Elaboració

La revista s'elabora mitjançant el web <https://www.canva.com>.

Canva és un web de disseny gràfic i composició d'imatges per a la comunicació que ofereix eines en línia per crear dissenys propis, tant si són de lleure com si són professionals. Es pot utilitzar de forma gratuïta, però amb l'alternativa de pagar per obtenir opcions avançades.

La utilització és molt senzilla i, fàcilment, es poden adaptar les nombroses plantilles per a usos concrets, ja siguin publicacions d'una o més pàgines. Els canvis en els treballs es guarden automàticament i de forma immediata. La simplicitat, però, fa que no tingui les prestacions de programes d'edició més desenvolupats i professionals. Quan es vol editar per difondre, el web permet la descàrrega en diferents formats: PDF per a impressió (més qualitat però amb major quantitat de Mb). PDF estàndard (amb qualitat molts acceptable i menys Mb), JPG, vídeo MP4 i GIF (com a vídeo curt).

Conclusió

El format de revista digital permet una gran visibilitat i la interacció amb diferents xarxes. Tot i que de moment només han sortit dos números, ja s'ha pogut detectar que poden ser motiu d'una comunicació directe i fluïda amb els subscriptors així com ressò mediàtic. A més, paral·lelament a la publicació, s'aniran oferint altres activitats virtual (i quan sigui possible fins i tot presencials) al voltant de la temàtica de les relíquies de sants, ja siguin cursos en línia o visites guiades.

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

N. 2
Novembre
Desembre
2020

DOSSIER: Les relíquies als goigs
ENIGMES AMB RELÍQUIES: Relíquies que encara venen de Sardenya
RELIQUIARIS: L'arqueta de sant Fortià de Torelló
RELÍQUIES AL TERRITORI: Les relíquies de la Vall del Ges
REPORTATGE: 'Corpus sanctus' a l'illa de Mallorca
SANTORAL, ELEMÉRIDES I MÉS SECCIONS...

La Setmana Santa a Taradell

Maria Godayol i Laia Miralpeix. Grup de Recerca Local de Taradell

Pràcticament totes les festes tradicionals que se celebren a Catalunya (festes majors, Tres Tombs, Patum, etc.) tenen arrels cristianes i algunes d'elles han conservat aquesta espiritualitat més que d'altres. En general però, la seva mateixa popularitat ha fet que totes les festes s'hagin anat allunyant de l'església. Un clar exemple, per exemple, és la Setmana Santa a Taradell que ha passat a ser una setmana carregada d'activitats religioses a una festa marcada per l'interès tradicional, cultural i d'oci. Les misses (i/o celebracions religioses hi són –encara que la gent que hi va és poca-, però totes les processons que anys enrere s'havien fet, han desaparegut. També s'han deixat de fer les caramelles i únicament es conserven els balls de bastons i la tradició de la mona. De fet, actualment per molts, la Setmana Santa equival a uns dies de festa per gaudir i desconnectar. Abans però, era molt diferent. I són pocs els que mantenen alguns costums o tradicions, com el de fer magre per la Quaresma. El cas de Taradell, equivaldria al de moltes poblacions.

La Quaresma

Com el Carnaval i la Quaresma, la Setmana Santa no cau en una data fixa sinó que es determina d'acord amb el calendari lunar.

La Quaresma comença el Dimecres de cendra i dura quaranta dies (els dies que Jesús va passar al desert). Les pràctiques del dejuni i l'abstinència eren habituals entre els cristians. Era habitual no menjar carn els divendres (fer magre o abstinència de carn) i si te la volies saltar, havies de comprar la butlla (un document expedit per l'església que concedeix certes gràcies o privilegis i que s'adquireix comprant-lo).

Un moment de la benedicció de Rams a la plaça de Santa Llúcia a mitjan anys cinquanta

Diumenge de Rams

Les celebracions per Setmana Santa comencen el dia de Rams, dia en què el cristianisme recorda l'entrada de Jesús a Jerusalem muntat sobre un ruc. A Taradell, el dia de Rams, tota la família anava a fer la benedicció amb palmes o llorers. Les palmes es compraven a Ca la Marcelina (o Esparteria Godayol) que les anaven a buscar a Vic dies abans i les guardaven al seu taller. Els que portaven llorers, en moltes ocasions hi posaven galetes que després es menjaven. En algunes cases, era tradició deixar la palma beneïda al balcó durant tot l'any perquè portava bona sort. En canvi, el llorer també es guardava però es feia servir per cuinar. La benedicció es feia a Santa Llúcia que s'omplia de gom a gom i llavors s'anava a l'església. Era el dia que s'estrenaven vestits seguint el refrany popular de que "Qui no estrena per Rams, res no val". També era el dia de fer-se una fotografia. A nivell religiós es feia la missa i també es cantava la Passió. Actualment encara es fa la benedicció el dia de Rams.

Dijous Sant

Al llarg de la Setmana Santa es realitzaven processons amb diferents passos que recreen la mort de Jesús. A Taradell, una de les més importants era la del Dijous Sant. Es feia festa a la tarda i tot quedava paralitzat per preparar un gran acte religiós i social.

Els elements principals d'aquesta processó eren els misteris, unes figures que representaven els passatges de la passió de Jesucrist i que s'ubicaven a diferents portals de cases del poble que durant la tarda es podien visitar. Abans de la Guerra n'hi havia sis: l'**Ecchomo o Pilar** (representava Jesucrist coronat d'espines en el moment que Pilat prenía al poble); el **Natzaret** (Jesucrist amb la creu al coll); el **Sant Crist** (Jesucrist en el moment de la Crucifixió); la **Dolorosa** o el **Davallament de la Creu** (quan Maria té als braços el cos del fill després de ser baixat de la Creu); el **Sant Sepulcre** (el cos de Jesús estirat al mortuori) i la **Soledat** (la mare sense el fill). Després de la Guerra, només es va fer amb els darrers cinc. Cada misteri tenia els seus administradors i una colla que es feia càrrec de tota la preparació: Des de la decoració dels misteris, a la roba i ornaments que portaven el grup a l'assaig dels cants durant la processó. Aquesta es feia al vespre i servia per recollir tots els misteris que es portaven a l'església acompanyats d'un grup de músics. Era la processó que tenia el recorregut més llarg i estava encapçalada per les autoritats religioses i municipals. Als anys quaranta es va incorporar a la processó un grup d'armats. Després de la processó, els administradors convidaven als membres de la colla i ajudants a un pisolabis.

Fa més de cinc dècades que la processó de Dijous Sant no es fa i de fet, a Taradell, a diferència d'altres poblacions, el Dijous Sant no és un dia festiu.

Antoni Font, Mercè Juvanteny, Candi Peipoch, Maria Arumí, Lluís Rovira, Maria Arau, Josep Riera, Pere Solà, Teresa Casademunt i Anton Martí portant el Sant Crist en la processó del Dijous Sant.

Divendres Sant

El divendres es commemora la mort de Jesús a la creu. És el dia de dol, es feia festa i tot estava tancat: botigues i bars. Era un dia carregat de supersticions, en el qual tradicionalment no es podia escombrar i es deia que portava sort donar caritat als pobres.

L'acte religiós, que de fet encara es conserva, però amb molta menys participació, és la processó que es fa molt d'hora al matí: el Via Crucis que recorre el carrer Sant Sebastià i carrer de la Vila. Durant aquest recorregut es fa 14 parades, les 14 estacions que s'indiquen amb unes creus que hi ha penjades en 14 façanes. Per la processó es fan dues files, una de dones i una d'homes amb els portadors del Sant Crist i el capellà al centre.

El Divendres Sant a la tarda es fa La Passió, un ofici molt llarg cantat. Antigament, l'església hi havia el Santíssim Monument, molt adornat per a la ocasió. Un cop finalitzava la missa de la Passió, aquest s'havia de vetllar i es feien torns des del final de la missa fins al dissabte al vespre a les 12 de la nit.

Dissabte Sant

A banda de les vetlles del Santíssim Monument, el dissabte a Taradell ja començaven les caramelles. Era el dia d'anar a les cases de pagès del poble. Al matí a la banda de Ponent i a la tarda, a la de Llevant. Els cantaires tornaven carregats de diners o ous però també ben tips, ja que a moltes cases -algunes més que d'altres-, els donaven menjar com a recompensa pels seus cants. Els caramellaires eren grups d'infants i de joves, sempre nens o nois. Els assajava o bé el vicari de torn o també mestres o persones relacionades amb la música.

A les 12 de la nit del dissabte, es fa la missa de Pasqua. En moltes ocasions s'aprofitava per fer batejos. Actualment aquesta missa encara es manté -tot i que es fa una mica més d'hora-, i amb el nom de la Festa de la Llum es fa una foguera a davant de l'església on s'encén el nou ciri Pasqual que presidirà totes les celebracions.

Diumenge de Pasqua o de Resurrecció

Recorda la resurrecció de Jesús, de forma que és la celebració més important del Cristianisme -tot i que actualment Nadal s'ha convertit en l'esdeveniment més festejat del calendari cristià-. Si bé els dies previs eren jornades de dol i silenci, la missa del Diumenge de Pasqua era una celebració alegre, en què les esglésies s'omplien de cants. L'inici de Pasqua marca el Temps de Pasqua, el cicle de 50 dies del retorn a la vida i de l'abundància, que finalitza amb la Pasqua Granada o Pentacosta.

Dilluns de Pasqua

És festa només a Catalunya i posa final a la Setmana Santa. És el dia de les trobades familiars protagonitzades per la mona. Un pastís que des de fa segles els padrins regalen als fillols i filloles i que s'ha convertit en autèntiques obres d'art amb la xocolata com ingredient principal. Una tradició que encara es conserva.

Cantant caramelles al C. Sant Sebastià amb mossèn Francesc Vilamala l'any 1956.
A baix, mossèn Jaume Mugosa fent el salpàs en una casa del poble

Fer el salpàs

Durant la Setmana Santa també es feia el salpàs, tant a les cases del poble però sobretot a les de pagès. Anava a càrrec d'un capellà de la parròquia que, en companyia d'un escolà, passava per les cases del terme parroquial per assenyalar les portes per mitjà d'un grapat de sal (com a element purificador que servia per treure els mals esperits que habitaven a la casa), i a la vegada aspergia amb aigua beneïda com a record tradicional de la sang de l'anyell pasqual. A Taradell hi ha una casa de pagès que continua amb aquesta tradició.

Les beceroles del futbol a Borgonyà (1895)

Gerard Verdaguer. Museu de la Torneria de Torelló

Aquest 2020 es compleixen 125 anys dels dos partits de futbol disputats per les incipients associacions de *foot-ball* de Barcelona i Torelló; dues associacions que no estaven constituïdes com a tal i que justament foren esmentades així per situar-les geogràficament. La denominació “Torelló” servia per ubicar llocs sota el radi d’influència de l’estació de tren de Torelló. Així doncs, indrets com La Farga Lacambra, Conanglell, El Pelut, Vila-seca, Borgonyà, La Mambla, La Font Santa o Joanet de Pujols, eren esmentats amb el topònim genèric “Torelló” des de finals del segle XIX fins a ben entrat el segle XX.

Sobre aquests partits no en va quedar pràcticament res en la memòria col·lectiva dels habitants de la contrada; sobretot perquè el dia del partit va ploure molt i hi va anar molt poc públic. A més d’aquest entrebanc meteorològic, hi hem d’afegir que el col·lectiu anglès no va tenir continuïtat a la colònia i que era poc permeable amb els autòctons. La premsa comarcal tampoc es va fer ressò del partit de tornada a la Vall del Ges i d’aquest esport en general. Haurem d’esperar a la dècada de 1910-1920 per veure les primeres cròniques d’aquest esport a Osona i la fundació dels primers clubs. El Marià Ausa, de Vic, vinculat a l’escola Marista, fou el primer club de futbol d’Osona, fundat pels volts de 1912.

L’origen d’aquesta recerca es remunta a 1995. L’historiador Ramon Pujol i Basco va publicar un article al Setmanari Torelló, núm. 1182, de 24 de març, on explicava que un amic li havia enviat una notícia curiosa: en un diari de Barcelona, *El Diluvio*, es parlava d’un partit de futbol entre l’Associació de Foot-ball de Barcelona i la de Torelló. Possiblement, algú en tenia notícia abans, no ho sé. El cert és que la notícia es va donar a conèixer aquell any i ningú va fer més recerca. Quinze anys després, més per curiositat que per altres raons, vaig fer una cerca sobre aquell partit.

L’any 2010 les hemeroteques digitals permetien fer recerca sense haver-te de desplaçar als arxius. I així va ser com vaig anar estirant el fil fins a arribar a establir una mica més d’informació sobre aquell partit i el de tornada. També vaig consultar l’arxiu de l’empresa Fabra i Coats a l’ANC de Sant Cugat per documentar que els jugadors del Torelló eren anglesos en nòmina a la colònia de Borgonyà. Es va publicar un article en dues parts al setmanari Torelló de març de 2010. L’any 2018, els dos articles es publicaren al llibre “Centenari del F. C. Torelló”, l’autor del qual escriu aquestes línies. Els recuperem aquí per il·lustrar aquell efímer precedent futbolístic de la nostra contrada.

En aquets darrers deu anys han aparegut més articles i publicacions on s’esmenten aquests dos partits de futbol; sobretot perquè alguns dels jugadors de Barcelona, l’any 1899 contribueixen a fundar el F. C. Barcelona. Fins i tot els colors blau i grana tenen un origen anterior a la fundació del club. Per exemple: ara sabem que Joan Parsons Alexander (1875-1960) tenia una fàbrica de tints a Barcelona, *Hijo de Juan Parsons y Cia*, i que vivia al Passeig de Gràcia, 105 de Barcelona.

Als articles hi trobareu el sorprenent costum d’anar a fer un *whisky* en acabat del partit. A Barcelona, al Restaurant de França i, a Torelló, a la Fonda Hotel Bosch, on es varen quedar a dormir aquell dilluns de Pasqua plujós. També hi podem afegir que el partit de Borgonyà va tenir un “competidor”: el mateix dia 15 d’abril, a Manlleu, una gentada anà a veure la benedicció de la campana del santuari de Puig-Agut; acte que presidí el General Valeriano Weyler, Capità General del Principat de Catalunya, i que va aplegar tota l’alta societat de la contrada malgrat la pluja.

Les beceroles del futbol a Catalunya. 115 anys del partit entre el Barcelona i el Torelló

El 25 de març de 1895 es jugà al Velòdrom de la Bonanova un partit de futbol entre l'Associació o *Societat de foot-ball de Barcelona* i l'Associació o *Agrupació de Torelló (Borgonyà)*. Després d'aquest partit, segons el cronista de la Vanguardia, Sr. Franco, [...] *habrá que incluir entre los sports que tienen adquirida carta de naturaleza entre la juventud catalana, este nuevo juego de pelota.*

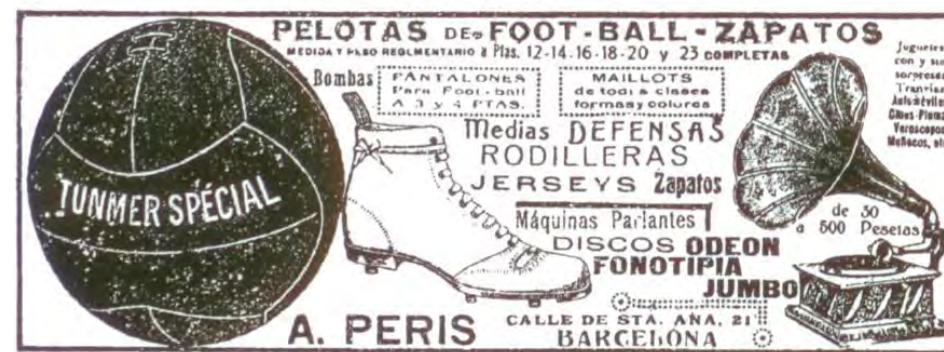
La premsa barcelonina començà a fer-se ressò d'aquest esport a principis de 1893. El 2 de febrer es jugava una partida de *foot-ball* al camp situat en uns terrenys planers propers a l'Hipòdrom de Can Tunis, entre alguns socis del Club de Regates, amb samarreta blava i alguns aficionats, amb samarreta grana. El cronista acabava dient *y si esta partida tiene buen resultado, este juego, probablemente, se repetirá á menudo, y quizá llegue á implantarse en Barcelona.*

No tenim cap més crònica d'aquest esport d'hivern fins a la tardor de 1894, segons la qual, s'iniciaria aviat la nova temporada *según venían verificando cada año en esta estación algunos jóvenes de la colonia inglesa*. El dia 8 de desembre es jugava un partit entre blaus i granes al camp de l'Hipòdrom. Destacaven els capitans Rewes i Cochran (futur capità del Torelló), J. Parsons (futur jugador del F.C. Barcelona), els germans Tordo i en Serra (futur cronista esportiu).

A finals de 1894, l'Associació Foot-ball de Barcelona feia gestions per jugar en un altre camp més ben comunicat. Es va arribar a un acord amb la Junta de Foment, propietària del Velòdrom de la Bonanova, per jugar a la seva pelouse (gespa). L'accés a aquest camp era molt més còmode atès que el tren de Sarrià tenia parada a l'estació de Bonanova (actualment Muntaner-General Mitre). Al Velòdrom s'hi celebraven les curses de velocipedes (bicicletes), molt populars aquells anys.

El 27 de gener i el 2 de febrer de 1895 es jugaren els primers partits de futbol al Velòdrom de la Bonanova. Eren partits amistosos entre els membres de l'associació de Barcelona, majoritàriament anglesos. El seu president era el Sr. William Wyndham, el nou cònsol anglès a Barcelona. Mentre s'anaven disputant els partits entre l'equip blau i l'equip grana, partido azul i partido colorado o encarnado, segons el cronista de l'època, l'associació feia gestions per dur a terme un partit de desafiament contra l'Associació de Torelló. Repte que fou acceptat tot acordant la data de 25 de març per jugar a Barcelona. Seria un partit important, segons el cronista, *por ser el primero formal que se celebra en España entre dos asociaciones de distinta localidad*. Evidentment desconeixia el precedent entre un partit entre el Recreation Huelva i una associació de Sevilla, tots dos equips formats per anglesos, que ja havien jugat entre ells amb anterioritat a 1895.

L'associació de Barcelona s'agafà molt seriosament l'encontre i entrenà molt perquè volien fer un bon paper. El cronista descriu així els de Torelló: *pues á más de ser los jugadores de Torelló gente avezada á la fatiga, se ensayan cuotidianamente, con lo cual excuso decir la ventaja que les favorece, pues el "entraînement" en este, como en todos los sports, es el factor indispensable y generalmente el decisivo*. S'acordà que el Barcelona aniria amb l'equip grana i el Torelló de color blanc.

Anunci de la Casa Peris a principis de segle XX. Hemeroteca Mundo Deportivo.

Durant la setmana anterior al partit s'ultimaren els detalls al Restaurant de França, establiment de moda a la Barcelona de finals del segle XIX. Ubicat a la Plaça Reial, el Sr. Justin tenia una concurrència selecta entre els barcelonins de l'època. Els membres de l'Associació de Barcelona celebraren un *smoking-concert* el dijous anterior al partit contra el Torelló. Estava previst que els onze jugadors del Torelló arribessin el dissabte al vespre a Barcelona per jugar el dilluns. Es tenia aquesta visió dels jugadors osonencs: (...) *se distinguen por representar más edad, y según he oído decir, más conocimiento del juego (...). Su capitán M. Cochran, de pequeña estatura y muy listo, es de los más jóvenes de la asociación, pero también de los que mejor sabe conducir la pelota á su destino, siendo muy difícil á sus contrarios, cuando se apodera de élla, el podérsela quitar.*

Pel Torelló jugarien: M. Cochran, Thomas Paton, English, Munro, Norman Lyle, Gerard, Cooper Blore, Daniel M. Nicol, Arthur Tong, Harry Tong, Rushtong i John King (reserva).

Pel Barcelona: Reeves (capità), Heather, Wilson, Brown, Barrie, Fallon, H. Morris, Samuel Morris, J. Pownall, John Parsons, W. Parsons i A. Serra (reserva).

Es dona la circumstància que l'any 1894 s'havia iniciat la construcció de la colònia tèxtil "Nuevas Hilaturas del Ter" a l'indret de Borgonyà, terme municipal de Sant Vicenç de Torelló. L'empresa escocesa J & P Coats, establerta a Barcelona l'any 1879, especialitzada en la fabricació de fil de cosir, invertia a la conca mitjana del Ter. Des de 1894 hi ha els directius i operaris, d'origen britànic, establerts a la colònia. A les nòmines de novembre de 1894 hi trobem els jugadors Norman Lyle, Daniel M. Nicol, Cooper Blore, Thomas Paton, John King, Arthur i Harry Tong. És també, molt més que probable, que els senyors Cochran, English, Gerard, Rushtong i Munro fossin treballadors de J & P Coats a la fàbrica de Sant Andreu desplaçats a Borgonyà temporalment a fi i efecte de muntar la maquinària de la nova fàbrica (arribaren des de Galsgow i Liverpool 310 caixes amb maquinària per a la colònia el mes de desembre de 1894).

Els diaris de Barcelona recolliren l'esdeveniment a la crònica local introduïda per un guionet i sense titular, forma habitual de donar notícies aleshores. La Vanguardia, donà la notícia a la secció d'esports i feia un seguiment exhaustiu dels esports de moda. El *Diari de Barcelona* del dia 24 de març informava del partit que es jugaria el dilluns i de l'àrbitre, el Sr. Manchan. El dimarts 26 informava de la concurrència nombrosa, la presència de la major part de la colònia anglesa de Barcelona i del resultat, 8 a 4 a favor del Barcelona.

Per acabar aquesta primera part, farem una valoració que resumeix. Els fets més rellevants. L'any 1894, es fundà una associació de *foot-ball* a Barcelona amb l'objectiu de practicar i difondre aquest esport entre els seus socis. A finals de 1894 tenien intenció de fundar un Club de foot-ball. A principis de febrer de 1895 l'associació tenia president, Sr. Wyndham, vicepresident, Sr. Tordo, i capità de l'equip, Sr. Reeves. Per raons que desconeixem el Club no es va fundar i haguérem d'esperar fins a 1898 amb la fundació del Palamós i el 1899 amb la fundació del F.C. Barcelona per poder parlar formalment de Clubs de Futbol.

Imatge del Velòdrom de la Bonanova (1899). *Wikimedia commons*.

La pluja deslluí el 2n partit de futbol oficial a la Catalunya del segle XIX. 115 anys del partit Torelló (Borgonyà) - Barcelona

L'èxit del partit del dia 25 de març de 1895 a la pelouse del Velòdrom de la Bonanova a Barcelona va desfermar una allau de nous socis catalans a l'associació barcelonina, la creació d'equips júnior i sènior i l'allargament de la temporada 94-95 fins al més de maig. Uns mesos abans, el 25 de gener de 1895, el periodista descrivia el joc del futbol amb l'ajuda del dibuix d'una porteria i la del rectangle de joc amb la disposició curiosa dels jugadors en aquell temps: 1 porter, 2 defenses, 3 mitjos i 5 davanters.

L'associació de Torelló, formada exclusivament per britànics, per cortesia i per desig de revenja esportiva, va enviar un desafiament a l'associació de Barcelona que acceptà gustosament. El cronista de La Vanguardia, el Sr. Franco, gran defensor d'aquest nou esport a Catalunya, informava el dissabte, 13 d'abril de 1895, que el partit es jugaria a Torelló el dilluns, 15. Serien baixa per a aquell partit els jugadors del Barcelona M. Wilson i Fallon; els seus substituïts serien el Sr. Richardson i un altre davanter. La confiança entre els barcelonins era total: *Es probable su victoria como en Barcelona, á pesar de la preparación que han seguido los de Torelló*. El cronista insisteix en la preparació que segueixen els de Torelló, la qual cosa no coincideix en absolut amb les dades del llibre de nòmines de Nuevas Hilaturas del Ter on s'especifica, per quinzenes, el total d'hores treballades per cada treballador i el seu sou en pessetes i lliures esterlines. A finals de 1894, els set jugadors del Torelló que apareixen en les nòmines treballen entre 120 i 188 hores en quinze dies; dos dels jugadors feien una mitjana de 94 hores setmanals (treballaven 14 hores diàries de dilluns a dissabte i 10 el diumenge). Hi ha dues explicacions plausibles: o bé era una desconeixença total del tema, o bé, a partir de febrer de 1895, els tècnics escocesos de Borgonyà estaven acabant la seva feina de muntar la fàbrica i tenien molt més temps lliure per practicar esport.

Hotel Bosch. Lloc on els dos equips brindaren després del partit. Foto: L. Roisin.

El partit es jugà el dia 15 d'abril de 1895, dilluns de Pasqua d'enguany. La pluja aigualí la festa però un centenar d'espectadors no es volgueren perdre el 5 a 3 a favor del Torelló. El Sr. Franco fou l'únic que relatà el partit en una crònica apareguda el dia 17 d'abril.

La crònica ens permet fer diverses observacions sobre el partit. Primerament, és força probable que el cronista escrivís a partir del relat del partit fet per algun dels jugadors del Barcelona amb qui hi havia molta simpatia i amistat. Això es desprèn del clamorós error quan cita la Fonda del Box en comptes d'Hotel Bosch de Torelló, ubicat a la plaça de Sant Fortià, un establiment de finals de segle XIX que va desaparèixer fa unes dècades. La segona és referent al camp on es jugà: el descriu com camp que fa baixada i que, a causa de la pluja, està molt enfangat. Amb aquestes pistes és impossible de localitzar i només podem fer conjectures.

A Torelló hi hagué el camp de Malianta i, probablement un d'anterior al carrer Balmes (després s'hi construí la Fundició Bonells i, actualment, Can Coma, mecànic). Aquests camps són posteriors a la celebració del partit; el Torelló es fundà el 1917, però la proximitat amb l'Hotel Bosch, el fet que allà s'hi allotgessin els jugadors visitants i que la zona del carrer Balmes tot just començava a edificar-se, són factors que reforcen la hipòtesi d'un camp a Torelló. L'altra possibilitat, molt més plausible, és la del terreny de joc al costat de la fàbrica de Borgonyà. Els jugadors del Torelló eren treballadors i habitants de la colònia i hi tenien terrenys planers allà mateix per poder muntar un camp d'entrenament on poder jugar cada dia. També existeix una fotografia, probablement de la dècada de 1910, on apareix una porteria de futbol. És un camp anterior a l'actual de 1924.

Una darrera observació, una mica més capciosa, seria l'excusa de justificar la derrota d'un equip amb les irregularitats comeses per l'equip guanyador o la parcialitat de l'arbitratge. Observeu com qüestiona els dos darrers gols del Torelló el cronista barceloní: *una entrada inmotivada* i, l'altra, *una carga dada al defensor que le obligó a soltar la pelota*.

Què va passar amb aquests jugadors del Borgonyà? Varen continuar jugant? No sabem quant de temps varen estar practicant el futbol a la Vall del Ges però, és evident que l'equip es va desfer per la temporalitat de les estades d'aquests escocesos a la colònia; amb la fusió, l'any 1903, de Coats i Fabra, es tendia a reduir el nombre d'estrangers a la colònia. D'aquella catorzena d'homes, dels quals set els trobem jugant el desafiament contra l'associació de Barcelona l'any 1895, podem dir que no arrelaren a Borgonyà atès que no hi ha constància documental ni descendents a la Vall del Ges.

Imatge de Borgonyà amb el possible camp de futbol on es jugà el partit del dia 15 d'abril de 1895. Foto: Amics de Borgonyà.

Hi havia un cert recel entre la població autòctona a intimar amb protestants i un cert anhel de retorn per part d'aquells joves que enyoraven la seva terra; Torelló no era Barcelona i l'arrelament d'estrangers protestants no era gens fàcil en una terra on l'església catòlica era omnipresent. L'any 1898 hi havia 48 estrangers a Borgonyà; 20 homes. Dels que varen jugar contra els de Barcelona només hi quedaven tres jugadors: John King, 29 anys, natural de Greenock, Escòcia, comerciant, que vivia amb la seva esposa al carrer Canal; en Thomas Paton, de 36 anys, natural de Paisley, Escòcia, mecànic, que vivia amb la seva esposa, també escocesa i tres filles; i, finalment, l'Arthur Tong, de 32 anys, de Bolton, Anglaterra, solter, director de la fàbrica i resident en un dels xalets de la colònia. L'any 1914 cap dels tres apareix al padró d'habitants de Sant Vicenç de Torelló.

Més fàcil ha estat seguir la pista dels jugadors de l'equip de la capital. El seu capità, en Reeves, va tornar al Regne Unit el novembre de 1895. L'equip perdia un dels seus millors jugadors i capità des dels primers moments l'any 1892. Els germans John (nascut el 1874) i William Parsons (nascut el 1877) varen continuar vinculats al futbol barceloní força temps. En William va jugar al *Team Anglès* fins al febrer de 1900 que va marxar a Manila. També va ser vicepresident del F. C. Barcelona, junta de desembre de 1899, però no hi va arribar a jugar mai. En John seguí jugant a futbol l'any 1896 amb un equip format per companys catalans del Club de Regates del qual era el capità. Tomaven a jugar al camp de Can Tunis per problemes amb el Velòdrom de la Bonanova. Després jugà amb el seu germà al *Team Anglès* fins a 1900. Fou secretari del F. C. Barcelona segons la Junta de desembre de 1899. Jugà amb el primer equip del Barça en el partit disputat contra el F. C. Català el dia 24 de desembre de 1899 i el partit del dia 11 de febrer de 1900. El 2 de desembre de 1900 jugava un partit contra l'Hispania Atlètic Club. L'any 1906 encara disputava algun partit amistós com a veterà al costat de Joan Gamper. L'any 1909 entrava a formar part del Comitè d'Àrbitres (*Referees*) amb Gamper i altres ex jugadors.

Els jugadors Brown, i els germans Henry i Samuel Morris els trobem jugant a l'Hispania Atlètic Club l'any 1900. Els dos germans i el seu pare, John Morris també participaren dels primers moments de la fundació del Barça tal i com confirma l'estudi d'Agustí Rodes i Català. En Fallon va jugar amb el F. C. Escocès l'any 1900. Res sabem de la resta d'aquell equip: Heather, Wilson, J. Pownall, Richardson i Quiney.

Com a cloenda d'aquests articles voldria destacar el paper d'aquest impulsors del futbol a Catalunya. L'entusiasme que transmeteren als espectadors dels partits que celebraren fou la guspira que inicià un foc, a vegades latent, que s'encengué a tots els municipis i que, durant moltes dècades, sense el suport del poder de la televisió, tingueren en els equips locals els veritables herois de l'esport col·lectiu.

Manlleu, ciutat de teatre

Judit Caballeria Casals. Museu del Ter

La present recerca té per objectiu fer una panoràmica de l'afició teatral manlleuenc a partir del naixement de la societat industrial, a fi de dibuixar-ne els espais, les persones i els diferents models teatrals implementats. És evident que el teatre no arriba a Manlleu amb la industrialització de la ciutat, no obstant, en aquesta recerca simplement s'entreveuen els antecedents que aquest pugui tenir i es centra en l'expansió que viu a partir de mitjans del segle XIX. De la mateixa manera, per definir un marc cronològic, la recerca pren com a punt final la data de l'enderrocament del Teatre Centre.

Les principals referències del teatre a Manlleu anteriors al model industrial les trobem en l'obra de Torrent i Garriga, que esmenta un teatre al carrer de l'Horta del Frare. Aquest teatre, que acollia representacions de la Passió, fou destruït durant la Primera Guerra Carlina i reconstruït pels veïns i entre 1843 i 1872, adoptant el model de la nova societat industrial. L'any 1868, l'Ajuntament va rebatejar el carrer amb el nom de carrer del Teatre, tot i que popularment sempre se l'ha conegut pel seu nom actual, carrer de la Passió, en referència a l'antiga representació del drama catòlic.

El dinamisme econòmic i demogràfic de la industrialització al Manlleu del segle XIX es reflecteix en la vida cultural de la ciutat. Les classes populars veuen en l'accés a la cultura una forma d'esbarjo, d'emancipació social i instrucció. En aquest context, sorgeixen associacions molt diverses que utilitzen el teatre com a via d'assoliment d'aquests objectius. El Progrés, la Societat Coral l'Estrella, la Joventut Catòlica, L'Aurora, La Lira, el Centre Català o Associació Catalanista en Rafel Casanovas (Can Catalans), el Casino Universal o el Centre Tradicionalista esmenten en les seves finalitats la promoció del teatre.

Representació al teatre del Coro (no data). Família Codony-Martínez

Així doncs, a finals del segle XIX i principis del XX, un rosari de fins a 10 locals acollien representacions teatrals regularment a Manlleu. Les societats posaven en escena els grans títols estrenats a Barcelona en format amateur pels socis. Les obres s'assajaven poc, el repartiment femení era professional i forà i se'n feien poques representacions. En cada associació predominava un gènere teatral diferent: Joventut Catòlica o L'Aurora apostaven per un model més moral i catòlic, mentre que L'Estrella o El Progrés eren els grans aficionats a la sarsuela i també el sàinet, de caràcter més popular i costumista. Per tant, si bé a mitjans del segle XIX Manlleu disposa d'únicament un teatre conegut, a finals del mateix segle arriba a fins 10 locals i, en una mateixa Festa Major, es documenten fins a 11 obres de teatre diferents.

Amb el nou Teatre Edison, inaugurat l'any 1919, arriba a Manlleu amb més regularitat el teatre de les grans companyies barcelonines. La Societat Coral l'Estrella programava la cartellera del nou teatre principalment amb sarsuela i teatre de varietats. Així, el rosari d'espais teatrals es va anar reduint i l'activitat amateur queda concentrada principalment al teatre de Joventut Catòlica i, a partir de 1929, al teatre del Coro de la mà de la Companyia Còmic-dramàtica Amics del Teatre (secció teatral de la Unió Choral Manlleu). Els anys 30 mantindran aquest dinamisme i suposaran l'accés als escenaris de les manlleuenques gràcies a la creació de la secció dramàtica Cívica Femenina de Joventut Catòlica l'abril de 1934.

Amb l'esclat de la Guerra Civil la producció teatral va quedar reduïda especialment al rebatejat Teatre de la Casa del Poble (antic teatre de la Joventut Catòlica confiscat pel Comitè Antifeixista i nou ajuntament republicà) i al teatre de la Unió Choral de la mà dels Amics del Teatre. Esporàdicament arribaven a l'Edison companyies socialitzades de Barcelona i la resta de l'Estat que, igual que els altres locals, programava amb finalitats benèfiques.

La victòria franquista impacta greument la societat i el teatre manlleuenc. La diversitat d'entitats i espais teatrals es mutila de forma dràstica. A l'Edison, l'Estrella és substituïda com a programadora pel Círculo Nacional de la Falange (FET y de la JONS), que segueix contractant sarsueles. Durant aquest període, l'afició teatral manlleuenc s'ha de reagrupar i fusionar al voltant del moviment catòlic, l'únic respectat pel franquisme. Per tant, Acció Catòlica (antiga Joventut Catòlica i després Centre Catòlic Recreatiu) va representar la continuïtat amb el teatre anterior a la guerra. En aquest context, s'aposta per la recuperació de la representació de la Passió -que tindrà una importància cabdal entre 1946 i 1959 i suposarà l'inici del teatre mixt-, el manteniment de la secció femenina i, mica en mica, la normalització del teatre mixt amb obres de contes tradicionals.

A la dreta, representació de *La Passió* al Teatre Centre de Manlleu (anys 50).
Arxiu Giramé (donant Josep Giramé), autor Vilalta.

Durant el franquisme poques iniciatives es van apartar d'aquest marc. Els anys quaranta va mantenir una activitat mínima la companyia Amigos del Teatro al Teatre García i a l'Edison. També va veure la llum una companyia de caire humorístic i satíric denominada Societat Il·limitada Trukoff o Peña Truckoff a finals dels anys quaranta. Una incipient Ràdio Manlleu (1951-1955) ofería sessions de teatre radiofònic. Al nou barri de Gràcia, vinculat al seu Casal inaugurat el 1954, van sorgir algunes petites iniciatives, com la Companyia Art Català dirigida per Joan Puntí.

Durant els anys 60 s'ha documentat una pèrdua constant de l'activitat teatral a Manlleu, que cada vegada compta amb menys públic en pro del cinema. El 1965 desapareix la sarsuela anual de Festa Major, i el 1968 no es documenta ni una activitat teatral les mateixes dates. Aquesta decadència es reflecteix en la desaparició del teatre Edison, que va tancar definitivament les seves portes el febrer de 1972. Amb ell, finalitzà definitivament l'afició a la sarsuela a Manlleu.

La revifalla arriba durant els setanta en gran mesura gràcies a la figura de Carles Molist en el marc del Centre Catòlic Recreatiu, convertit ara en el Centre Familiar Parroquial. Molist va promoure la represa d'uns Pastorets infantils i juvenils al Casal de Gràcia, on noves generacions van poder descobrir el teatre com una forma de lleure. A partir d'aquí es recuperen grans clàssics del drama català, majoritàriament de la mà d'Antoni Anglada i Francesc Riera. Poc a poc, el Centre va reduir la vinculació amb el model de teatre catòlic, amb l'excepció d'Els Pastorets de Folch i Torres i La Passió, recuperada per Jesús Sánchez a finals dels anys vuitanta.

Així, amb la fi del franquisme apareixen noves maneres de fer teatre i nous temes, especialment aquells amb més càrrega social i reivindicativa. Al voltant de l'històric Teatre Centre, amb més o menys vinculació apareixen nous grups i companyies de teatre independent: l'Òliba Negra, el Rusc, Binocle Teatre o Llambrot Teatre. Aquestes companyies impulsaven obres de creació pròpia i tenien una certa organització interna, gairebé professional, adoptant el model que s'està generalitzant entorn al nou Teatre Lliure. Aquesta flama que viu Teatre Centre els anys setanta i vuitanta es va anar reduint durant els anys noranta, juntament amb el deteriorament de l'edifici ja centenari del carrer del Pont. El 2006, el Teatre Centre és enderrocat amb perspectiva de ser reedificat.

Com breu síntesi final, Manlleu ha comptat amb un total de fins a 14 locals destinats al teatre (sense comptar la Cooperativa que també documenta activitat teatral però en el pati ni l'entoldat de la Plaça Fra Bernadí en època franquista). Conviuen fins a 11 locals al mateix moment i fins a 8 associacions amb activitat teatral. A dia d'avui, es conserven únicament l'Espai Rusiñol, el nou Teatre Centre Municipal i el Teatre del Casal de Gràcia i només hi ha una associació amb activitat teatral.

Representació a la plaça Fra Bernadí de l'obra *Antiurani*, de la companyia de teatre independent El Rusc (anys 80). Fons fotogràfic Carles Molist.

Desvetllem la Memòria de la pàgina de facebook Som de Manlleu

Jordi Grané Casellas. Museu del Ter

Des de fa més de 10 anys el Museu del Ter realitza tallers de fotografia històrica anomenats Desvetllem la Memòria. Aquests tallers pretenen ser un punt de trobada per a la documentació gràfica, en els quals es demana a la població aportar fotografies històriques per, durant el taller, digitalitzar-les i documentar-les.

La mecànica del taller consisteix en el recull fotogràfic, l'escaneig de les imatges, la documentació i el retorn de les mateixes als propietaris. D'aquesta manera, obtenim la cessió de les imatges per a crear un fons digitalitzat i documentat.

Les tipologies de les fotografies poden ser molt diferents: per població, per temàtica o per fons de fotògrafs concrets. Així doncs, hem realitzat tallers per obtenir fotografies de Manlleu o d'altres poblacions; de temàtiques com els pisos de can Garcia, el treball femení, el teatre a Manlleu o les sardanes; o per la documentació de fons de fotògrafs manlleuencs com Rafael Rueda. Aquests tallers, doncs, han permès al Museu del Ter crear i custodiar fons fotogràfics de gran importància per a la història gràfica de Manlleu.

Al febrer del 2008, la xarxa social nord-americana Facebook va entrar en funcionament a España. A partir d'aquell moment, la xarxa va anar evolucionant, convertint-se amb un espai de trobada virtual, especialment per molta gent que ja no viu a la població però que hi vol mantenir un vincle i no perdre el contacte.

Pàgina principal del facebook Som de Manlleu

The image shows a screenshot of the Facebook group page for 'Som de Manlleu'. The page is in Spanish. At the top, there is a search bar and navigation icons. The main content area features a large photo of a window display filled with various posters and notices, including one that says 'VOTA CUP'. Below the photo, the group name 'Som de Manlleu' is displayed, along with the status 'Grupo privado · 4171 miembros'. There are several profile pictures of group members and an 'Invitar' button. The left sidebar contains options for group administration, such as 'Administrar grupo', 'Inicio', and 'Herramientas para administradores'.

Al juliol de 2014 neix un grup de facebook anomenat “Tu no eres de Manlleu si...”, un grup públic amb 2855 seguidors en el qual, segons la seva descripció, pretenia recordar vells temps de Manlleu, especialment encarat a la gent que recordava les dècades del 1980 i 1990. A mesura que anava passant el temps, aquest grup es va convertir en crítiques i denúncies constants sobre la població i l’ajuntament. Cada dia apareixien imatges i fotografies de l’estat de molts carrers, obres públiques, accions de l’ajuntament, queixes de veïnes i veïns, comentaris racistes, etc. Contribuint en generar un clima de tensió i enfrontament entre els habitants de la població. Davant de tots aquests inputs negatius i que deixaven a Manlleu en una molt mala imatge pública, un grup de ciutadans volia col·laborar en revertir la situació i contribuir en canviar la imatge col·lectiva de Manlleu, positivitzant les coses que passaven al poble i intentant crear debats interessants i que ajudin a millorar la convivència.

Aquestes persones, gent anònima de la societat civil manlleuena, van decidir crear el grup SOM DE MANLLEU (a l’agost del 2019) per poder parlar del poble, recordar vells temps i parlar de la seva història des d’un punt de vista positiu i actiu per a la població. Amb poques setmanes, el grup va passar a tenir més de 4000 persones i el seu nivell d’activitat i participació va ser molt alt. Actualment aquest grup té 4171 membres. Molts dels posts i publicacions d’aquest grup, estaven acompanyades d’imatges històriques de Manlleu, i els comentaris a la fotografia tenien un interès documental molt alt: noms de les persones, anys, llocs i anècdotes que formen part de l’imaginari col·lectiu de la ciutat. Malgrat tot, la informació a facebook és efímera, és a dir, si no es recull o es regula difícilment és una informació consultable o classificada. Davant d’això, els administradors de la pàgina decideixen posar-se en contacte amb el museu per valorar i decidir, la millor manera i estratègia de treballar i recollir aquesta informació.

L’equip del Manlleu a finals de la dècada del 1940.
Autor desconegut. Museu del Ter - Fons Pilar Parés.

Resclosa de la Teula durant la crescuda del riu Ter l’any 1968.
Autor desconegut. Museu del Ter - Fons Maria Dolors Martínez.

El Museu del Ter, aprofitant l'experiència obtinguda amb els tallers de fotografia històrica Desvetllem la Memòria, van decidir aplicar aquest mateix format de taller adaptat a la xarxa social facebook, i el grup Som de Manlleu. El mecanisme va ser el següent: es va proposar una data i un horari setmanal on la gent que tingués imatges a casa seva les podia portar físicament al Museu del Ter. Un cop allà es digitalitzaven les imatges i es retornaven a la persona propietària. Aquestes imatges digitals es guarden i es custodien dins al museu amb el nom del fons Som de Manlleu però especificant el cedent de cada imatge.

Un cop tenim la imatge en digital, procedim a documentar-la amb la informació que ens dona la mateixa persona intentant recollir tota la informació possible: any, lloc, nom de les persones, anècdotes, indrets, etc. A partir d'aquí aquesta informació s'introdueix en una base de dades que relaciona cada una de les imatges amb la seva informació. Completant així un arxiu fotogràfic digitalitzat i documentat. Però la feina no acaba aquí. La documentació de les imatges i la seva informació, necessita temps i cal confirmar tot allò que es veu a la imatge, i en aquest sentit, és necessari que més persones revisin la informació i la corroborin. Així doncs, amb aquesta primera documentació de la persona cedent i la imatge en digital, obrim el procés a través del grup de facebook.

Pengem la imatge en un post, explicant qui l'ha cedida i quina informació tenim. A partir d'aquí s'inicia un procés de documentació pública i democràtica en que els més de 4000 seguidors de la pàgina poden gaudir de la imatge, aportar informació destacada i, si ho saben, debatre sobre el nom correcte d'aquella persona o la data concreta que es va realitzar. D'aquests debats en van sortint moltes històries i informacions vinculades a la imatge que són molt interessants. Gràcies a aquest procés hem pogut observar amistats retrobades a partir d'una imatge, algú que descobreix el seu pare o la seva mare en una foto antiga, o grans quantitats d'anècdotes sobre aquells anys.

Exterior de la Llibreria Omella, al carrer de la Pau de Manlleu, a mitjan del segle XX.
Joan Claparols. Museu del Ter - Fons Ramona Claparols.

Tota aquesta informació, publicada pels propis protagonistes a facebook, la filtrem i recollim i l'afegim a la base de dades que ens ajuda a construir fons fotogràfics de la història gràfica de Manlleu. Actualment, el fons Som de Manlleu el conformen un total de 843 fotografies de les quals 390 estan documentades.

A més a més, aquesta pàgina de facebook també s'ha convertit en un espai per compartir projectes que treballem des del Museu del Ter i un lloc on publicar part del material audiovisual que tenim al museu, fer-ne difusió i arribar als ciutadans i ciutadanes de Manlleu.

